

KÖNYVEKRŐL

Józsa Krisztián: Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése *Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest, 2006. 295 o.*

Alapos kutatómunka nyomán a Békés Megyei Humán Fejlesztési és Információs Központ valamint a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának támogatásával jelent meg *Józsa Krisztián* szerkesztésében az a tanulmánykötet, amely az olvasási képesség fejlődésének és fejlesztési lehetőségeinek átfogó elemzését tárja az olvasó elé.

A hazai szakirodalom gazdag az olvasás tanításának módszertanával foglalkozó tanulmányokban, azonban az olvasási képességet, mint pszichikus rendszert egészében vizsgáló, annak fejlesztését átfogóan és részletesen tárgyaló tanulmánykötet hiányt pótol. A kötet jelentősége abban rejlik, hogy az utóbbi évek olvasási képességgel kapcsolatos kutatási eredményeinek sajátos, szintézis jellegű bemutatását nyújtja, emellett pedig az olvasási képesség egyes komponenseinek hatékony fejlesztéséhez nélkülözhetetlen elméleti tudással is ellátja az olvasót.

Ahhoz, hogy megértsük, hogyan is fejleszthető hatékonyan az olvasási képesség, ismernünk kell a képesség, mint tanult komponensrendszer részeit, ezek rendszerré szerveződésének módját, továbbá, hogy milyen módon befolyásolják az iskolai tanulást. Ehhez nyújt segítséget a tanulmánykötet első része, amely az olvasási képesség elméleti hátterét tárgyalja.

Az olvasási képességet a könyv az olvasást lehetővé tevő sajátos pszichikus rendszernek tekinti (*Nagy József*). A rendszer kiépüléséhez, azaz a hatékony olvasást és szövegértést lehetővé tevő olvasási képességhez azonban elkerülhetetlen, hogy először az egyes alrendszereket és elemi összetevőket érjék el az optimális fejlettségi szintet. Az optimális szint elérését segíti a *Nagy József* által bemutatott kritériumorientált fejlesztés.

Az olvasás és az iskolai tanulás kapcsolatát a tankönyvi szövegeken keresztül vizsgálja *Molnár Edit Katalin* tanulmánya. A szerző hangsúlyozza, minden tanuló kialakítja magában a tankönyvi szöveg egy olvasatát, amely nem feltétlenül azonos a szöveggel magával, hanem magába foglalja mindazt a tudást, amellyel a tanuló előzetesen már rendelkezik a témában. E tudás nem csupán a tartalmi elemekre korlátozódik, de tartalmazhatja a szöveggel kapcsolatos műfaji elvárásokat, sajtóságokat is.

A metakogníció és az olvasás kapcsolatának vizsgálatára vállalkozik *Csikos Csaba* és *Steklács János*. Tanulmányukban azt a kérdést vetik fel, hogy melyek azok a stratégiai szintű gondolkodási folyamatok, amelyek lehetővé teszik az érett olvasók számára a hatékony információkezelést.

A kötet második része arra a kérdésre keresi a választ, hogy az olvasási képesség, illetve ennek egyes komponensei hogyan fejlődnek, illetve milyen módszerekkel vizsgálhatjuk a készségek fejlettségét. A könyv elején *Nagy József* által felvetett komplex problémára az egyes tanulmányok szerzői adják meg a választ saját kutatási eredményeik prezentációjával, így alkot a tanulmánykötet koherens egészet. Az országos szintű hazai empirikus mérések eredményei alapján átfogó képet kaphatunk az olvasási képesség fejlődéséről az iskola kezdetétől egészen tizennyolc éves korig, valamint arról, hogy különböző független változók – családi háttér, lakóhely – hogyan befolyásolják a fejlődést, illetve milyen különbségeket eredményeznek a tanulók között (*Molnár Éva* és *B. Németh Mária*; *Molnár Gyöngyvér* és *Józsa Krisztián*; *Józsa Krisztián* és *Pap-Szigei Róbert*). A kötet elolvasásával továbbá lehetőségünk nyílik összehasonlítani a hazai kutatási eredményeket a nemzetközi vizsgálatok eredményeivel is (*Csikos Csaba*).

Nagy József szerint az olvasási képesség fejlesztésekor először azt kell meghatározni, hogy az olvasást lehetővé tevő sajátos pszichikus rendszer mely komponensét szeretnénk elsajátítani. Az olvasási képesség elemi komponensei az beszédhangfelismerő és a betűfelismerő rutinok (Nagy József, Fazekasné Fenyvesi Margit). Az olvasáshoz – pontosabban a betűző olvasáshoz – először is a betű felismerésére van szükség, mely a betűfelismerő rutin segítségével történik. A rutinok a PDP-modell szerint működnek, ami lehetővé teszi a gyors információfeldolgozást, a betűző olvasás azonban még így is viszonylag lassú. Az olvasóban lévő hangszavak gondolathálóihoz tartozó betűszavak felismerő rutinná fejlesztésével kialakítható viszont a rutin-szerű szóolvasó készség. A szavak megértése azonban csak mondatokban, illetve a mondatok által reprezentált elemi gondolatokban történhet meg. A mondatolvasó készség funkciója a mondatolvasás. A mondatok megértése a szavak megértését feltételezi. Hasonlóképp, a szövegértés a szövegben szereplő mondatok megértésétől függ (Nagy József).

Az egyes komponensek fejlesztése különböző módszereket kíván, melyekre a Józsa Krisztián által szerkesztett kötet számos példát is bemutat. A tartalomba ágyazott képességfejlesztés módszerét mutatja be például Pap-Szigeti Róbert, Zentai Gabriella és Józsa Krisztián tanulmánya. Kísérletükben tankönyvi szövegek feldolgozásával fejlesztették a gondolkodási képességeket, míg Molnár Éva és Józsa Krisztián hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatását az IKT bevonásával segítették. Mindkét fejlesztő program hatékonyan bizonyult, hatásukra a kísérleti csoportban résztvevő tanulók olvasási képessége számottevő fejlődésen ment keresztül.

A hazai fejlesztő programok azonban nemcsak az általános fejlődési folyamatot reprezentáló tanulókra, hanem a fejlődési zavarral küzdő tanulók számára is segítséget jelenthetnek. A kötet a diszlexiát mint fejlődési, illetve specifikus tanulási zavart mutatja be (Csépe Valéria), és diagnosztikai és terápiás módszerek tárházát kínálja (Torda Ágnes).

A szerkesztőt dicséri, hogy az egyes részek illetve fejezetek úgy követik egymást, hogy az olvasó minden oldalról minél részletesebben megismerhesse a témát, ugyanakkor haszonnal forgathassák azok is, akik csak egy-egy résztema iránt érdeklődnek. A könyv felépítését tekintve jól áttekinthető, könnyen kereshető, ugyanakkor a részek jól alkotnak egészet is. A témát több szempontból vizsgáló tanulmánykötetet így reméljük, hogy a pedagógusképző és továbbképző intézetek hallgatói, a tantervkészítők, értékelési szakemberek és kutatók csakúgy, mint a gyakorló pedagógusok is sikeresen fogják használni.

Pedagógiai antropológiai aspektusból tekintve az olvasási tevékenység szintje személyiségfejllettségi szint is. Ilyen szempontból fontos összekötő kapocs a gondolkodás minőségével, kultúrpedagógiai nyelven a perszonális műveltséggel. A szegedi pedagógiai kutatócsoport kiemelkedő eredményeket ért el az emberi képességek, így az olvasási képesség definiálása területén. Új feladatokat ad a pedagógiai metodikának, többek között az olvasás-tanítás módszertani reformjaihoz is. Az olvasás tanítása például a kisiskolákban pedagógiai technológiai kérdés is. Az olvasás technikai elsajátítása a gyermekek nagy többsége számára sikeres, sőt optimális életkorban realizálódhat, amennyiben a pedagógus részéről szakszerű rutin- és készségfejlesztés történik. A kötet szerzői megadják a tudományos hátteret ahhoz, hogy az anyanyelvi tantárgy-pedagógia pontos útmutatást adjon az olvasás technikai elsajátításához.

További kutatási feladatokat igényel viszont a szövegértő olvasás kontextusa. Véleményünk szerint két újabb kutatási irányban is adós még a neveléstudomány. Az egyik a gondolkodási képességálmaz, a kognitív kompetencia, és az antropológiai ismeretontológia relációjának elemzése. A másik feltárandó terület a szövegértő olvasás kulturológiai hátterének kérdése: van-e standard kultúratartomány? Vagy a társas relációk mindenkor függvénye a megértés? A magyar polgári pedagógiai a 20. században már foglalkozott ezekkel a kérdésekkel. Jó lenne az olvasási képesség fejlődését, fejlesztését ebből a szempontból a 21. században is vizsgálni.

Szenczi Beáta